

**Vai trò của dân ca ví, giặm Nghệ Tĩnh
trong việc hình thành và phát triển ý thức thẩm mỹ**

TS. Nguyễn Duy Cường

1. Đặt vấn đề

Dân ca ví, giặm Nghệ Tĩnh đóng vai trò cốt lõi trong việc giáo dục thẩm mỹ, định hình nhân cách và bản sắc cộng đồng, xuất phát từ bản chất là một di sản văn hóa quý báu. Vai trò này được biểu hiện rõ qua khả năng bồi đắp năng lực cảm thụ cái đẹp, xây dựng hệ giá trị văn hóa và phát triển tư duy sáng tạo. Trước hết, bằng những giai điệu trữ tình, lời ca mộc mạc và hình thức diễn xướng gần gũi, ví, giặm giúp con người rèn luyện sự tinh tế trong việc cảm nhận cái đẹp từ những điều bình dị nhất trong cuộc sống. Nó khơi gợi sự rung động của tâm hồn, làm phong phú thế giới nội tâm của mỗi người. Hơn nữa, thông qua nội dung ca từ, dân ca này truyền tải một cách tự nhiên các giá trị đạo đức, tình yêu quê hương và lòng hiếu thảo, tạo nên một nền tảng văn hóa vững chắc cho các thế hệ. Đặc biệt, tính ứng tác cao của ví, giặm còn khuyến khích sự sáng tạo, sự linh hoạt trong tư duy và khả năng biểu đạt cảm xúc cá nhân. Việc tham gia vào các buổi hát đối vừa mang tính giải trí, vừa là một hình thức rèn luyện trí tuệ và sự tự tin. Như vậy, dân ca ví, giặm trở thành một phương tiện giáo dục toàn diện, kết nối con người với cội nguồn và giúp họ sống hài hòa hơn với cộng đồng trong bối cảnh xã hội hiện đại đầy biến động.

2. Phương pháp nghiên cứu

Bài viết được triển khai theo hướng tiếp cận liên ngành, kết hợp giữa mỹ học, văn hóa học và giáo dục học nhằm làm rõ vai trò của dân ca ví, giặm Nghệ Tĩnh trong việc hình thành và phát triển ý thức thẩm mỹ. Cách tiếp cận này cho phép phân tích đối tượng nghiên cứu không chỉ như một hiện tượng nghệ thuật, mà còn như một thực thể văn hóa, xã hội có chức năng giáo dục. Nghiên cứu sử dụng phương pháp phân tích và tổng hợp các tài liệu khoa học trong và ngoài nước liên quan đến: Mỹ học và giáo dục thẩm mỹ, Nghệ thuật dân gian và dân ca Việt Nam, dân ca ví, giặm Nghệ Tĩnh. Các tài liệu bao gồm sách chuyên khảo, bài báo khoa học, công trình nghiên cứu và các văn bản học thuật có liên quan. Trên cơ sở đó, nghiên cứu tiến hành: phân tích các quan điểm lý thuyết, tổng hợp thành khung lý luận phục vụ nghiên cứu.

Phương pháp này được sử dụng để phân tích: nội dung ca từ, hình tượng nghệ thuật, giá trị thẩm mỹ và đạo đức trong dân ca ví, giặm. Thông qua việc phân tích các làn điệu, lời ca tiêu biểu, nghiên cứu làm rõ cách thức dân ca tác động đến: cảm xúc thẩm mỹ, tình cảm thẩm mỹ, lý tưởng thẩm mỹ của con người. Phương pháp lịch sử - logic được sử dụng để: trình bày nguồn gốc và quá trình phát triển của dân ca ví, giặm Nghệ Tĩnh, làm rõ mối quan hệ giữa điều kiện lịch sử - xã hội với sự hình thành giá trị thẩm mỹ. Qua đó, nghiên cứu chỉ ra tính tất yếu của sự hình thành và phát triển các giá trị thẩm mỹ trong loại hình nghệ thuật này.

3. Kết quả và thảo luận

Định nghĩa, nguồn gốc của ví, giặm Nghệ Tĩnh

Ví, giặm Nghệ Tĩnh là một trong những loại hình dân ca tiêu biểu của Việt Nam, gắn liền với vùng đất Nghệ An và Hà Tĩnh. Đây không chỉ là những giai điệu giải trí mà còn là một hình thức biểu đạt văn hóa sâu sắc, phản ánh đời sống vật chất và tinh thần của cộng đồng. Để hiểu rõ hơn về ví, giặm, cần đi sâu vào định nghĩa và phân tích các đặc điểm cấu trúc của chúng.

Định nghĩa về ví, giặm Nghệ Tĩnh

Ví, giặm Nghệ Tĩnh được định nghĩa là hai loại hình dân ca truyền thống, thuộc thể loại hát nói (*recitative singing*) và hát đối đáp (*responsive singing*), phổ biến trong cộng đồng dân cư tại Nghệ An và Hà Tĩnh. Chúng là những sản phẩm văn hóa phi vật thể được hình thành và phát triển trong quá trình lao động sản xuất, sinh hoạt cộng đồng và giao lưu văn hóa xã hội. Ví, giặm không chỉ mang chức năng giải trí mà còn là phương tiện truyền tải thông tin, bày tỏ cảm xúc, suy tư, đạo lý và phản ánh hiện thực cuộc sống một cách chân thực, mộc mạc.

Về mặt âm nhạc học, ví và giặm được xếp vào nhóm dân ca trữ tình và dân ca lao động, mang tính ứng tác cao, với cấu trúc giai điệu và tiết tấu linh hoạt, phụ thuộc vào ngữ cảnh và tâm trạng người hát. Sự tồn tại song hành và bổ trợ lẫn nhau của ví và giặm tạo nên một tổng thể nghệ thuật độc đáo, thể hiện bản sắc văn hóa đặc trưng của vùng đất Nghệ Tĩnh.

Nguồn gốc và sự phát triển của ví, giặm Nghệ Tĩnh

Dân ca ví, giặm bắt nguồn từ vùng đất Nghệ An và Hà Tĩnh, nơi điều kiện tự nhiên và văn hóa đặc thù đã hình thành nên loại hình nghệ thuật độc đáo này. Từ những giai điệu được cất lên trong lao động sản xuất, ví, giặm đã phát triển thành một di sản văn hóa phi vật thể được gìn giữ qua nhiều thế hệ.

Sự ra đời và phát triển của loại hình dân ca này không phải là ngẫu nhiên, mà là kết quả của một quá trình tương tác phức tạp giữa điều kiện tự nhiên, môi trường xã hội và đời sống tinh thần của người dân địa phương. Từ những giai điệu mộc mạc, được cất lên trong lao động sản xuất, ví, giặm đã phát triển thành một di sản văn hóa phi vật thể của nhân loại, được gìn giữ và truyền thừa qua nhiều thế hệ. Việc phân tích nguồn gốc và sự phát triển của ví, giặm không chỉ giúp chúng ta hiểu hơn về một loại hình nghệ thuật, mà còn làm sáng tỏ những giá trị văn hóa, xã hội sâu sắc được thể hiện trong đó.

Vùng đất Nghệ Tĩnh, nơi khởi nguồn của dân ca ví, giặm, có địa hình hiểm trở, khí hậu khắc nghiệt và là nơi chứng kiến nhiều biến cố lịch sử. Những yếu tố này đã tôi luyện nên một tính cách kiên cường, dũng cảm nhưng cũng rất sâu lắng, trữ tình cho người dân nơi đây. Chính trong môi trường sống đầy thử thách đó, dân ca đã trở thành một phương tiện không thể thiếu để con người bộc lộ tâm tư, tình cảm, xoa dịu nỗi nhọc nhằn của cuộc sống và kết nối cộng đồng. Ví, giặm được coi là “tiếng lòng” của người dân Nghệ Tĩnh, phản ánh mọi cung bậc cảm xúc, từ nỗi buồn, niềm vui đến những ước mơ, hoài bão. Ban đầu, ví, giặm xuất hiện chủ yếu dưới dạng những câu hát trong lao động sản xuất. Các điệu ví như ví phường vải, ví dò đưa, ví phường nón đều gắn liền với các công việc thường ngày của người dân. Giai điệu được cất lên để tạo không khí làm việc, để đối đáp, giao duyên

và xua tan đi sự mệt mỏi. Chính vì thế, giai điệu của ví, giặm mang tính ứng tác cao, lời ca được sáng tác tức thì, dựa trên những sự kiện, cảm xúc tại chỗ. Điều này không chỉ cho thấy sự tài tình, nhạy bén của người dân mà còn là một minh chứng sống động cho sự gắn kết giữa nghệ thuật và đời sống.

Từ những hình thức đơn giản ban đầu, dân ca ví, giặm dần được chuẩn hóa và phát triển thành một loại hình nghệ thuật có hệ thống. Các lối hát, điệu thức và nội dung dần được định hình, tạo nên một “kho tàng” phong phú về ca từ và giai điệu. Những lời ca không chỉ gói gọn trong phạm vi lao động mà đã mở rộng sang các đề tài về tình yêu lứa đôi, tình cảm gia đình, tình yêu quê hương đất nước và các bài học đạo đức, luân lý. Quá trình này đã biến ví, giặm từ một hình thức giải trí đơn thuần thành một phương tiện giáo dục cộng đồng hiệu quả, giúp truyền tải các giá trị văn hóa, đạo đức và thẩm mỹ từ thế hệ này sang thế hệ khác. Sự phát triển của ví, giặm cũng gắn liền với vai trò của các nghệ nhân dân gian, những người đã gìn giữ, sáng tạo và truyền dạy loại hình nghệ thuật này. Họ chính là những “bảo tàng sống”, lưu giữ không chỉ giai điệu, lời ca mà còn cả cái hồn của dân ca. Việc UNESCO ghi danh dân ca ví, giặm là Di sản văn hóa phi vật thể của nhân loại vào năm 2014 không chỉ là một sự tôn vinh mà còn là sự khẳng định giá trị toàn cầu của loại hình nghệ thuật này. “Dân ca ví, giặm là di sản tinh thần vô giá của các thế hệ cha ông, đã thấm sâu vào tâm hồn, trí tuệ, đời sống của người dân hai tỉnh miền Trung này. Với những giá trị nổi bật mang tính toàn cầu, dân ca Ví, Giặm Nghệ Tĩnh đã trở thành một di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại” (Tư Thị Loan, 2015, tr.32). Nguồn gốc và sự phát triển của dân ca ví, giặm Nghệ Tĩnh là một minh chứng rõ nét cho mối liên hệ chặt chẽ giữa văn hóa, xã hội và con người. Nó không chỉ là một loại hình nghệ thuật độc đáo mà còn là một kho tàng văn hóa vô giá, phản ánh tâm hồn và cốt cách của người dân xứ Nghệ. Việc gìn giữ và phát huy ví, giặm trong bối cảnh hiện đại là một nhiệm vụ quan trọng, không chỉ để bảo tồn di sản mà còn để nuôi dưỡng tâm hồn, bồi đắp bản sắc văn hóa cho các thế hệ mai sau.

Dân ca ví, giặm Nghệ Tĩnh với việc hình thành và phát triển ý thức thẩm mỹ

Trong sáng tạo và thụ cảm nghệ thuật âm nhạc, cảm xúc thẩm mỹ đặc biệt quan trọng. Nó là yếu tố quyết định cho sự hình thành và thăng hoa của tác phẩm nghệ thuật. Tác phẩm nghệ thuật dù lớn hay nhỏ, dù thiên về phản ánh hay biểu hiện, là nghệ thuật không gian hay thời gian, đều bắt nguồn từ những rung động, từ cảm xúc của người nghệ sĩ trước các khách thể thẩm mỹ của đời sống. Cảm xúc thẩm mỹ càng mãnh liệt, tác phẩm nghệ thuật càng trác tuyệt. Cùng với tư duy khoa học, cảm xúc thẩm mỹ là một điều kiện cần thiết để con người nhận thức, lĩnh hội thế giới thực tại trong tính hoàn chỉnh, phong phú và sinh động vốn có của nó. Cảm xúc thẩm mỹ giúp con người phân biệt được các đối tượng đẹp hay xấu, tạo cho con người khả năng thưởng thức những sắc thái và sự hòa hợp của chúng. Nghĩa là, cảm xúc thẩm mỹ là điều kiện không thể thiếu đối với các chủ thể cảm thụ và thưởng thức nghệ thuật, bởi nó đem lại khả năng “cảm thấy trực tiếp mực thước chân chính để đo giá trị của các hiện tượng”, nhờ đó mà chủ thể khám phá được cái hay, cái đẹp của tác phẩm. Như vậy, một tâm hồn giàu cảm xúc gắn liền với trực giác nghệ thuật nhạy bén không chỉ cần có ở chủ thể sáng tạo nghệ thuật, mà còn cần cho cả chủ thể cảm

thụ, thưởng thức. Thiếu nó, chủ thể sẽ mất đi tiền đề quan trọng để cộng hưởng được với cái đẹp và những giá trị thẩm mỹ đích thực khác của tác phẩm nghệ thuật. Thiếu nó, thiếu đi cái cảm xúc ấy, sẽ không có thiên tài, không có tài năng, không có trí thông minh, mà chỉ còn lại lối tư duy thực dụng, hạn hẹp.

Tóm lại, sự có mặt của nghệ thuật âm nhạc với tư cách là nơi hàm chứa cái đẹp, được con người tiếp nhận một cách tích cực, sẽ trau dồi văn hóa cảm quan, bồi dưỡng và làm phong phú năng lực cảm xúc của con người. Thiếu đi sự dẫn dắt của nó, con người sẽ không thể thực hiện được sự “nhào nặn vật chất theo quy luật của cái đẹp” và cũng có nghĩa là thiếu đi một phương thức cơ bản để con người tự hoàn thiện chính bản thân mình.

Tình cảm thẩm mỹ là một bộ phận trọng yếu trong ý thức thẩm mỹ của con người. Nó là phản ứng chủ quan của chủ thể thẩm mỹ với thế giới khách quan theo các chuẩn mực thẩm mỹ do khát vọng vươn tới cái đẹp. Tình cảm thẩm mỹ giúp chủ thể tiếp nhận được những đặc tính của sự vật và hiện tượng khách quan sâu sắc và nhân văn hơn. Do đó, tình cảm thẩm mỹ là năng lực thẩm mỹ của con người (Đỗ Huy, Vũ Trọng Dung, 2003, tr.194).

Tình cảm thẩm mỹ là hình ảnh chủ quan của thế giới khách quan, phản ánh các đặc điểm, các quá trình vận động của các hiện tượng thẩm mỹ khách quan. Tình cảm thẩm mỹ thường được bộc lộ bằng các cảm xúc: vui sướng, hân hoan trước cái đẹp, cái cao cả, cái bi, cái hài... Chính ở đây, cái bi đã làm cho sắc thái của cái đẹp, những biểu hiện của cái cao cả, tính chất của cái hài thêm đa dạng.

Thông qua ví, giặm Nghệ Tĩnh, tình cảm thẩm mỹ có thể thưởng thức cái đẹp, cảm giện cái xấu, cái thấp hèn, khâm phục cái cao cả và anh hùng. Ví, giặm Nghệ Tĩnh tác động vào tình cảm thẩm mỹ của chủ thể hưởng thụ nghệ thuật có thể tiến sâu vào đời sống, tạo lập đời sống của chính mình với rất nhiều cung bậc khác nhau. Ví, giặm Nghệ Tĩnh có thể làm cho tình cảm thẩm mỹ gắn với đạo đức. Nó tác động sâu sắc đến các cá tính, các khả năng sáng tạo và làm nền tảng thăng hoa mạnh mẽ của các tài năng. Đây chính là một động lực tinh thần to lớn giữ vai trò điều khiển mọi hoạt động của con người. Thông qua việc giáo dục thẩm mỹ bằng ví, giặm Nghệ Tĩnh, con người được tiếp xúc thường xuyên với các tác phẩm nghệ thuật một cách chân chính, từ đó tình cảm thẩm mỹ không ngừng được nâng cao và hoàn thiện. Vai trò của ví, giặm Nghệ Tĩnh với tư cách là một phương tiện giáo dục tình cảm thẩm mỹ có ý nghĩa rất lớn trong tình hình xã hội có nhiều biến chuyển như hiện nay.

Bằng sự phản ánh cô đọng tình cảm - xúc cảm trong hình tượng nghệ thuật, ví, giặm Nghệ Tĩnh có ưu thế trong việc bồi dưỡng năng lực cảm xúc, ngăn ngừa căn bệnh vô cảm về mặt thẩm mỹ trong xã hội hiện nay. Cảm xúc thẩm mỹ là khả năng rung cảm của con người trước những hiện tượng thẩm mỹ. Bản thân sự rung cảm này chính là niềm vui, nỗi buồn, sự xúc động được khơi dậy bởi các hiện tượng thẩm mỹ trong đó ví, giặm Nghệ Tĩnh giữ vai trò rất quan trọng. Cảm xúc thẩm mỹ là cảm xúc vô tư, không vụ lợi, cảm xúc mang tính người, khẳng định sự tồn tại của con người như một chủ thể có văn hóa. Đồng chí Trường Chinh (1993, tr.200) đã khẳng định tầm quan trọng của hình tượng nghệ thuật nói chung và hình tượng trong nghệ thuật dân ca ví, giặm nói riêng đối với tình cảm của con

người: “Tác dụng mạnh mẽ của văn nghệ trong việc giáo dục và bồi dưỡng con người mới là do bản thân những hình tượng nghệ thuật phản ánh một cách sinh động những tính cách và hiện tượng quan trọng và nổi bật nhất trong cuộc sống của chúng ta ngày nay. Do đó, văn nghệ gây được những ấn tượng sâu sắc và lâu bền, tạo ra được những rung cảm mãnh liệt, tác động đến con người một cách mạnh mẽ”.

Với chức năng trau dồi sự tinh tế, nhạy cảm trong cảm xúc, ví, giặm Nghệ Tĩnh giúp con người tìm lại được chính mình trong những cảm xúc vô tư, trong sáng trước cái đẹp. Cái đẹp, cái tốt, cái cao cả trong ví, giặm Nghệ Tĩnh đã tạo nên cảm xúc thẩm mỹ thống nhất về cái thiện, cái đúng, lẽ phải và sự công bằng. Khi con người có cảm xúc trước cái đẹp thì ở trong bản thân con người đó dấy lên vô vàn liên tưởng gắn liền với đạo đức và lẽ phải. Cái đẹp trong ví, giặm Nghệ Tĩnh chính là nền tảng của đạo đức. Nhận thức được cái đẹp chính là chúng ta biết yêu cái đẹp, cái thiện, tôn trọng lẽ phải, căm ghét cái xấu, cái ác.

Dân ca ví, giặm Nghệ Tĩnh, một di sản văn hóa phi vật thể quý giá, không chỉ là một loại hình nghệ thuật dân gian mà còn là một công cụ hiệu quả trong việc giáo dục cảm xúc thẩm mỹ cho mọi lứa tuổi và đối tượng trong cộng đồng. Vai trò này được thể hiện qua những tác động sâu sắc, từ việc bồi đắp tâm hồn cho trẻ em, định hình bản sắc văn hóa cho thanh niên, cho đến việc củng cố sự gắn kết xã hội của toàn bộ cộng đồng. Phân tích những tác động này sẽ giúp chúng ta có cái nhìn toàn diện hơn về giá trị giáo dục của ví, giặm, khẳng định tầm quan trọng của việc bảo tồn và phát huy di sản trong bối cảnh hiện nay.

Đối với trẻ em, tác động của dân ca ví, giặm mang tính nền tảng, giáo dục cảm xúc và đạo đức ngay từ những bài học đầu đời. Giai điệu mộc mạc, lời ca gần gũi, dễ hiểu của ví, giặm, đặc biệt là các làn điệu hát ru, đã trở thành một phần không thể thiếu trong quá trình nuôi dưỡng tâm hồn trẻ thơ như bài dân ca ***Phụ tử tình thâm, Thập ân phụ mẫu, Công cha nghĩa mẹ***... Thông qua những câu hát về tình cảm gia đình, lòng biết ơn cha mẹ, sự sẻ chia với anh chị em và tình làng nghĩa xóm, trẻ em được tiếp thu những bài học đầu đời về lòng nhân ái, tinh thần đoàn kết một cách tự nhiên và sâu sắc. Đây là một hình thức giáo dục cảm xúc không chính thức nhưng lại vô cùng hiệu quả, giúp trẻ hình thành các giá trị đạo đức cơ bản, là nền tảng cho sự phát triển nhân cách sau này. Bên cạnh đó, âm nhạc dân gian còn giúp trẻ phát triển cảm xúc tích cực, kích thích sự sáng tạo và trí tưởng tượng. Khi lắng nghe các câu chuyện trong lời hát, trẻ em không chỉ thụ hưởng âm nhạc mà còn hình dung về các nhân vật, bối cảnh, từ đó phát triển tư duy hình ảnh và khả năng sáng tạo. Việc cho trẻ em tiếp xúc sớm với dân ca và đặc biệt là dân ca ví, giặm Nghệ Tĩnh qua lời ru, hoặc tham gia diễn xướng, giúp trẻ em bồi đắp tri thức văn hóa dân gian, trí tuệ cảm xúc, đời sống nội tâm trở nên giàu có và cân bằng.

Cảm nhận thẩm mỹ là nền tảng cốt lõi của giáo dục thẩm mỹ, là khả năng mỗi người tiếp nhận và đánh giá cái đẹp một cách có ý thức. Trong lĩnh vực nghệ thuật, đặc biệt là dân ca, khía cạnh này được thể hiện rõ qua việc học cách cảm thụ giá trị nghệ thuật trong từng lời ca, giai điệu và hình thức biểu diễn. Khi nghe một làn điệu dân ca ví, giặm, một người có khả năng cảm nhận thẩm mỹ không chỉ nghe thấy âm thanh, mà còn cảm nhận được sự tinh tế trong cách gieo vần, sự uyển chuyển của giai điệu và cái hồn của người nghệ nhân gửi gắm. Họ có thể phân biệt được sự khác biệt giữa các làn điệu, hiểu được

ngữ cảnh mà bài ca ra đời và từ đó, trân trọng hơn giá trị của một tác phẩm. Quá trình này giúp con người mở rộng tâm hồn, nuôi dưỡng sự nhạy cảm và tinh tế, tạo ra một cầu nối cảm xúc với di sản văn hóa.

Đối với thanh niên, dân ca ví, giặm lại đóng một vai trò khác, mang tính chất định hướng thị hiếu thẩm mỹ và củng cố bản sắc. Trong bối cảnh toàn cầu hóa, với sự xâm nhập mạnh mẽ của các loại hình văn hóa giải trí hiện đại, thanh niên có xu hướng lãng quên hoặc ít quan tâm đến văn hóa truyền thống. Ví, giặm, với những giá trị văn hóa và thẩm mỹ độc đáo của mình, trở thành một cầu nối hữu hiệu để gợi nhắc thanh niên về cội nguồn văn hóa. Những làn điệu ví, giặm không chỉ là âm nhạc mà còn là một phần ký ức tập thể, là biểu tượng cho tâm hồn và cốt cách của người dân xứ Nghệ. Khi lắng nghe và tìm hiểu về ví, giặm, thanh niên không chỉ cảm nhận được cái đẹp của nghệ thuật mà còn hình thành niềm tự hào dân tộc, tự hào về một di sản đã được UNESCO ghi danh. “Các bài dân ca ví, giặm đều mang tính giáo dục sâu sắc, góp phần giáo huấn con người trên mọi phương diện đạo đức, luân lý, lối sống: đề cao lòng hiếu thảo, kính trọng cha mẹ, ca ngợi tình yêu chung thủy, cuộc sống nghĩa tình, tấm lòng trung thực, cao thượng, nhân ái... Do vậy, nó là một công cụ hữu hiệu góp phần giữ gìn, trao truyền những thuần phong mỹ tục, lối ứng xử tốt đẹp, các giá trị văn hóa truyền thống. Với những giá trị nhân văn sâu sắc ấy, dân ca ví, giặm đã có những đóng góp không nhỏ trong việc hình thành nhân cách con người Nghệ Tĩnh, tạo dựng những đặc trưng văn hóa của một vùng đất nổi tiếng là hiếu học và khoa bảng” (Từ Thị Loan, 2015, tr.28).

Có thể nói, ví, giặm Nghệ Tĩnh khi tham gia vào quá trình giáo dục thẩm mỹ nhằm xây dựng một chủ thể thẩm mỹ cần phải được bắt đầu từ việc bồi dưỡng những cảm xúc, tình cảm trong sáng và làm cho những cảm xúc, tình cảm đó có tính ổn định ở thị hiếu. Song, nhất thiết phải được hoàn chỉnh ở lý tưởng thẩm mỹ.

Lý tưởng thẩm mỹ có mặt trong mọi lĩnh vực của cuộc sống, nhưng lĩnh vực hoạt động cơ bản và chủ yếu là ở nghệ thuật. Chỉ ở trong thế giới nghệ thuật, lý tưởng thẩm mỹ mới được thể hiện một cách đầy đủ, trọn vẹn nhất, thông qua hệ thống hình tượng nghệ thuật phong phú, đa dạng và sinh động. Đối với quá trình sáng tạo nghệ thuật, lý tưởng thẩm mỹ đóng vai trò điều chỉnh cái khách quan và cái chủ quan, trở thành chuẩn mực của các giá trị nghệ thuật và hướng dẫn mọi ý đồ sáng tạo theo đúng hướng. Lúc này, lý tưởng thẩm mỹ là bước hoàn thiện của ý thức thẩm mỹ, là sự hoàn thiện các trạng thái tình cảm, lý trí, thị hiếu, là hệ thống năng lực thực hiện ước mơ và khát vọng ý chí, lôi cuốn con người hướng về tương lai.

Một tác phẩm ví, giặm Nghệ Tĩnh được đánh giá là hay, có chất lượng thẩm mỹ cao, phải là tác phẩm đạt được một lý tưởng thẩm mỹ đúng đắn. Điều đó được thể hiện ở mối quan hệ biện chứng giữa nội dung và hình thức, có khả năng đánh giá sâu sắc các hiện tượng của đời sống, tâm lý, có thể xâm nhập đến tận cùng của tâm hồn con người, góp phần định hướng hành động của con người với phương thức diễn tả bằng hình tượng âm nhạc phù hợp nhất. Lý tưởng thẩm mỹ cao đẹp giúp cho các nghệ sĩ nhận thức và đánh giá đúng cái đẹp, cái mới, tiến bộ, cũng như phát hiện ra tàn dư của cái xấu, cái cũ, lỗi thời, cái giả trong quá trình sáng tạo những giá trị cao đẹp. Và sau cùng, qua việc thưởng thức

các sản phẩm âm nhạc của người nghệ sĩ khi được dẫn dắt bởi lý tưởng thẩm mỹ đúng đắn, có tác động và ảnh hưởng mạnh mẽ tới việc hình thành các lý tưởng thẩm mỹ ở công chúng. Từ đó, họ có thể đặt ra cho mình một nguyện vọng, lối sống tích cực, theo tấm gương mà họ được biết đến qua các tác phẩm âm nhạc đó. Sức mạnh giáo dục sâu sắc và lâu bền của âm nhạc chân chính cũng bắt nguồn từ các mẫu lý tưởng như vậy.

Mặc dù gắn liền với cuộc sống lao động, ví, giặm vẫn mang âm hưởng lạc quan, khát vọng vươn lên, thể hiện tinh thần nhân văn và ý chí xây dựng cuộc sống tốt đẹp. Những tác phẩm ví, giặm viết về cách mạng, về Bác Hồ như ***Cúc ơi, Ngày Bác đi tìm đường cứu nước...*** đã giáo dục cho chủ thể thẩm mỹ về khát vọng hòa bình, về sự hy sinh vô điều kiện cho độc lập dân tộc, về trách nhiệm xây dựng và bảo vệ Tổ Quốc. Trong bài ***Ví tiếng Xô Viết*** có câu hát đã khắc họa đầy đủ về thời kỳ hào hùng của dân tộc: “Trống Xô Viết vang trời Thái Lão/ Cờ búa liềm đỏ đất Hồng Lam/ Rũ bùn đen phá xích xiềng nô lệ/ Đứng lên đi tiến thẳng đồng bào ơi”.

Có thể nói, ví, giặm Nghệ Tĩnh đã đóng một vai trò to lớn trong tiến trình phát triển của xứ Nghệ nói riêng và của dân tộc Việt Nam nói chung, trở thành phương tiện phản ánh những tâm tư, tình cảm của con người trong mối quan hệ cộng đồng, thiên nhiên, lao động, đấu tranh của dân tộc, quốc gia. Nội dung và hình thức trong ví, giặm Nghệ Tĩnh cũng góp phần vào việc phát triển trí tuệ, ý thức tập thể và khả năng nhận thức cho con người. Suy cho cùng, giáo dục thẩm mỹ thông qua ví, giặm Nghệ Tĩnh là giúp con người nhận thức, cảm nhận được cái đẹp, là phương tiện để mở rộng cái đẹp. Ví, giặm Nghệ Tĩnh góp phần quan trọng đối với việc hình thành và phát triển các bộ phận trong cái tổng thể ý thức thẩm mỹ của chủ thể, giúp con người phân biệt được các đối tượng đẹp hay xấu, tạo cho con người khả năng thưởng thức những sắc thái và sự hòa hợp của chúng.

Cuối cùng, ở cấp độ cộng đồng, ví, giặm mang lại những tác động sâu rộng, góp phần tăng cường sự gắn kết xã hội và nâng cao nhận thức về cái đẹp.

Dân ca ví, giặm không phải là một loại hình nghệ thuật chỉ dành cho một nhóm nhỏ mà là một không gian sinh hoạt nghệ thuật chung, nơi mọi người có thể cùng nhau tham gia, biểu diễn và thưởng thức. Các buổi hát đối, giao duyên tại các làng, xã, các buổi sinh hoạt của các câu lạc bộ dân ca đã tạo ra một môi trường tương tác xã hội tích cực, giúp mọi người gần gũi, hiểu nhau hơn và từ đó tăng cường sự gắn kết xã hội. “Vai trò của nghệ thuật cộng đồng trong việc xây dựng xã hội bền vững là không thể phủ nhận. Dân ca ví, giặm là một công cụ hiệu quả để gắn kết mọi người, tạo nên một không gian văn hóa chung, nơi các giá trị truyền thống được củng cố và tái sinh” (Nguyễn Kim Cương, 2021, tr.320). Hơn thế, thông qua các hoạt động này, ví, giặm đã góp phần nâng cao nhận thức cộng đồng về giá trị của cái đẹp không chỉ trong nghệ thuật mà còn trong cuộc sống. Nó giúp mọi người nhận ra vẻ đẹp trong lao động, trong tình người, trong tình yêu quê hương, từ đó tạo ra một môi trường văn hóa lành mạnh và nhân văn.

4. Kết luận

Như vậy, dân ca ví, giặm không chỉ là một di sản văn hóa mà còn là một công cụ giáo dục cảm xúc thẩm mỹ đa chiều và sâu sắc. Tác động của nó trải dài từ việc bồi đắp

những cảm xúc tích cực đầu đời cho trẻ em, củng cố bản sắc và niềm tự hào dân tộc cho thanh niên, đến việc tăng cường sự gắn kết và nâng cao nhận thức thẩm mỹ cho toàn bộ cộng đồng. Chính những giá trị giáo dục to lớn này đã khẳng định tầm quan trọng của việc bảo tồn và phát huy dân ca ví, giặm, không chỉ để giữ gìn một di sản mà còn để nuôi dưỡng tâm hồn, xây dựng một xã hội văn minh và giàu bản sắc.

Tài liệu tham khảo

1. Trường Chinh. (1993). *Bàn về văn hóa nghệ thuật*. Nhà xuất bản Văn hóa - Nghệ thuật.
2. Nguyễn Kim Cương. (2021). *Chính sách văn hóa và vai trò của nghệ thuật cộng đồng*. Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật.
3. Đinh Thị Hà. (2018). *Một số nội dung nghiên cứu về văn hóa giới trẻ*. Tạp chí Văn hóa dân gian. Số 5(179).
4. Đỗ Huy, Vũ Trọng Dung. (2003). *Giáo trình mỹ học Mác - Lênin*. Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật.
5. Từ Thị Loan. (2015). *Giá trị và sức sống của dân ca ví, giặm Nghệ Tĩnh*. Tạp chí Lý luận. Số 1(50).

Ngày Tòa soạn nhận bài: 2/3/2026; Ngày phản biện, đánh giá, sửa chữa: 30/3/2026; Ngày duyệt bài: 10/4/2026.